

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ

METHODOLOGICAL PECULIARITIES OF TRAINING PHD STUDENTS IN UKRAINE

У статті описано основні виклики, що постають перед закладами вищої освіти у процесі підготовки майбутніх докторів філософії, зокрема цифровізація освіти, фінансування наукових досліджень та інтернаціоналізація післядипломної освіти. Наголошено на впливі пандемії COVID-19 та військових дій на території України на процес цифровізації освітнього процесу, включаючи впровадження дистанційного навчання, онлайн-курсів і віртуальних лабораторій. Проведено аналіз літературних джерел та показано основні методичні відмінності підготовки майбутніх докторів філософії різних спеціальностей від навчання в аспірантурі для подальшого здобуття ступеня кандидата наук. Показано, що метою підготовки майбутніх докторів філософії є формування у них низки компетентностей. Визначено ключові компетентності, які повинні бути сформовані у майбутніх докторів філософії, зокрема дослідницька, аналітична, комунікативна, міжнародна, проєктна, педагогічна, етична, інноваційна, цифрова та іншомовна. У статті проаналізовано та описано основні методичні засади підготовки докторів філософії, які відрізняються від традиційної додипломної освіти. Особливу увагу приділено індивідуалізованому підходу, менторській підтримці, міждисциплінарності, активним формам навчання та міжнародній мобільності. Визначено роль інноваційних технологій у навчальному процесі та їхній вплив на підвищення якості підготовки фахівців. Наголошено на абсолютно новій ролі ментора як наукового керівника та методичній відмінності, можливості подвійного менторства для удосконалення роботи. Визначено, що мультидисциплінарний та індивідуальний підхід становлять методичну основу для підготовки майбутніх докторів філософії. Також в статті проаналізовано особливості підготовки майбутніх докторів філософії різних спеціальностей (юридичних, економічних, медичних), та наведено приклади з урахуванням даних особливостей.

Ключові слова: майбутні доктори філософії, післядипломна освіта, методика післядипломної освіти, компетентності.

The article describes the main challenges faced by higher education institutions in training PhD students, particularly the digitalization of education, research funding, and the internationalization of postgraduate education. The author emphasizes the effect of the COVID-19 pandemic and the ongoing military actions in Ukraine on the digitalization of the educational process, including the implementation of distance learning, online courses, and virtual laboratories. The article represents the literature review which highlights the main methodological differences in training PhD students in various specialties compared to the previous system of postgraduate education for candidates seeking the degree of Candidate of Sciences. The article shows that the goal of training PhD students is to develop a set of competencies. The key competencies that should be developed in PhD students include research, analytical, communication, international, project management, teaching, ethical, innovative, digital, and foreign language competencies. The article analyzes and describes the main methodological principles of training PhD students, which differ from traditional undergraduate education. Special attention is given to the individualized approach, mentorship support, interdisciplinarity, active learning methods, and international mobility. The paper also examines the role of innovative technologies in the educational process and their impact on improving the quality of training. Emphasis is placed on the completely new role of the mentor as a supervisor and the methodological distinction, including the possibility of dual mentorship to enhance the research process. The author defines that a multidisciplinary and individualized approach forms the methodological foundation for training future PhD students. The article analyzes the specific features of training PhD students in various fields (legal, economic, and medical) and provides examples considering these features.

Key words: PhD students, postgraduate education, postgraduate education methodology, competencies.

УДК 378.147: 378.046.4(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.22>

Карташова Л.А.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій

Центрального інституту післядипломної освіти
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України

Вступ. В умовах сучасного суспільства, яке динамічно змінюється під впливом глобальних викликів і технологічного прогресу, підготовка докторів філософії в Україні набуває особливої актуальності. Ця форма освіти є не лише найвищим рівнем академічної підготовки, але й потужним інструментом для розвитку інноваційної наукової діяльності та вирішення актуальних проблем різних сфер життя. Сучасні методичні підходи до підготовки майбутніх докторів філософії враховують як міжнародний досвід, так і національні освітні традиції, створюючи умови для формування висококваліфікованих фахівців. Програма підготовки докторів філософії відрізняється від

попередньої в Україні програми підготовки аспірантів, відповідно до зміни освітньої парадигми нашої країни. Акцент на компетентнісному підході, що обумовлює необхідність формування у майбутніх докторів філософії компетентностей, необхідних для гідної взаємодії та конкурентоспроможності наших фахівців у світовій спільноті обумовлює необхідність змін в методиці підготовки майбутніх докторів філософії.

Актуальність даного питання та спрямованість української науки до світової академічної спільноти зумовили вибір **теми дослідження:** Методичні особливості підготовки майбутніх докторів філософії в Україні в умовах сьогодення.

Мета дослідження: спираючись на аналіз літературних джерел та особистий досвід авторки, проаналізувати структуру підготовки майбутніх докторів філософії в Україні та визначити методичні особливості такої підготовки в контексті стрімкого розвитку української науки, з метою її подальшої оптимізації.

Аналіз літературних джерел. Аналіз даних джерел дозволяє виокремити три основні групи статей, що стосуються різних аспектів методики підготовки майбутніх докторів філософії. Це групи, присвячені формуванню науково-дослідницької компетентності, використанню сучасних педагогічних та інноваційних технологій, а також розвитку філософсько-методологічних і діагностувальних компетентностей.

В статтях, присвячених питанням формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії, особлива увага приділяється різним методам і технологіям, які допомагають здобувачам розвивати свої дослідницькі навички. Так, Бойчук Ю. Д. зосередилась на вивченні впливу дистанційних технологій на формування науково-дослідницької компетентності [2]. Автор аналізує, як впровадження цифрових технологій під час навчання сприяє розвитку навичок дослідників в умовах сучасної освіти, зокрема в ситуації, викликаній пандемією. В роботі Олійник І. проаналізовані основні форми та методи формування дослідницької компетентності в аспірантурі [5]. Автор розглядає як традиційні підходи, так і сучасні інноваційні методи, які застосовуються для підготовки аспірантів. В свою чергу, Ніколаєва С. Ю. та Коваль Т. І. висвітлюють роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у формуванні науково-дослідницької компетентності [4]. Вони досліджують, як використання ІКТ покращує доступ до наукових ресурсів та ефективність проведення досліджень, що стає важливим елементом у сучасній науковій підготовці.

Роботи, зосереджені на впровадженні сучасних педагогічних та інноваційних технологій у процес підготовки майбутніх докторів філософії, аналізують, як нові підходи до викладання сприяють розвитку компетентностей у науковців. Так, Хом'юк І. В. визначає зміст та структуру курсу «Сучасні педагогічні технології у вищих навчальних закладах», який створено для підготовки докторів філософії [7]. Дане дослідження зосереджене на тих педагогічних методах, що сприяють формуванню сучасних компетентностей та підвищенню ефективності навчального процесу. Також, Вовк С. і Коваленко Т. досліджено інноваційні технології, спрямовані на формування культури академічної доброчесності у майбутніх науковців [3]. Вони розглядають вплив цих технологій на розвиток етичних норм і принципів у майбутніх докторів філософії, що є невід'ємною частиною наукової діяльності.

І тут, безперечно, питання академічної доброчесності майбутніх докторів філософії як науковців виходить на перший план. Іншим напрямком є формування інформаційної компетентності майбутніх докторів філософії, так дослідження Спіріна О. М. та Одуд О. А. містить модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності на основі використання хмарних сервісів, зокрема Google Scholar [6]. Вони підкреслюють, як такі інструменти сприяють підвищенню доступу до інформації, покращенню інформаційного обміну між дослідниками та загальній цифровій грамотності.

Третій головний напрямок, який ми виокремили завдяки аналізу наявної літератури, містить питання формування філософсько-методологічної та діагностувальної компетентностей, які є важливими елементами в підготовці майбутніх науковців. Бержанір А. розглядає формування філософсько-методологічної культури докторів філософії як необхідну основу подальшої діяльності [1]. Автор наголошує на важливості розуміння філософських підходів для успішного проведення досліджень, що сприяє кращому структуруванню наукової діяльності. Також, Ягупов В. В. та Плохута С. присвятили свої дослідження діагностувальній компетентності майбутніх докторів філософії [8]. Вони описують поняття, структуру та методи діагностики наукових досягнень, що є важливим елементом підготовки науковців до самостійної наукової роботи. Ці дослідження підкреслюють важливість адаптації методик навчання до сучасних умов, урахування глобальних трендів у цифровій освіті та підвищення рівня академічної доброчесності серед майбутніх науковців. Незалежно від спеціальності, цифрова компетентність, дотримання академічної доброчесності та пошуково-аналітичні навички є необхідними елементами підготовки майбутніх докторів філософії.

Виклад основного матеріалу. Підготовка докторів філософії є ключовим елементом системи вищої освіти в Україні, що сприяє розвитку наукового потенціалу країни та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародній арені. В умовах сьогодення, коли перед освітніми установами постають численні виклики, такі як глобалізація, цифровізація, економічна нестабільність та пандемія, методичні підходи до підготовки майбутніх докторів філософії зазнають значних змін і вдосконалень. Особливо гостро постає питання відповідності компетентностей майбутніх докторів філософії світовим вимогам в контексті військової агресії Росії проти України, коли українським науковцям необхідно відповідати загальноприйнятим вимогам для просування нашої країни в світовій науці.

Проведений авторкою аналіз літератури та узагальнення власного досвіду зумовило висновок, що методичні засади підготовки докторів філософії базуються на кількох ключових принципах,

які забезпечують високий рівень освітнього процесу та формування компетентностей дослідника. До таких принципів належать: інтеграція науки та освіти, міждисциплінарний підхід, а також глобалізація та міжнародна співпраця. Щодо інтеграції науки та освіти, зазначимо, що майбутні доктори філософії не тільки вивчають теоретичні аспекти своєї спеціальності (як-то медичної, економічної, юридичної), але й активно залучаються до наукових досліджень, що дозволяє розвивати навички наукової роботи та критичного мислення. Комбінація вивчення практичних фахових дисциплін та академічно-наукової підготовки (філософія науки, організація досліджень, академічна українська та іноземна мова) і є «родзинкою», яка відрізняє підготовку докторів філософії від попередньої до неї підготовки в аспірантурі майбутніх кандидатів наук. Міждисциплінарний підхід гарантує, сформовані у здобувача компетентності не обмежені суто однією галуззю, так як професійна діяльність майбутнього доктора філософії є ширшою, ніж просто діяльність спеціалізованого науковця чи викладача. Сучасні виклики вимагають від науковців не тільки глибоких знань у своїй галузі, але й здатності використовувати інструменти інших наук для вирішення складних проблем. Так, навчальні програми підготовки юристів охоплюють не тільки юридичні дисципліни, але і історію, мовні дисципліни, підготовки лікарів – біоетичні дисципліни, а також різні медичні дисципліни, які відрізняються від базових дисциплін спеціалізації. Все спрямовано на розширення кругозору майбутнього доктора філософії. Водночас, це накладає ряд вимог до набутих знань та навичок, та сформованих компетенцій: знання основ міжнародного права (для юристів), основ економічної звітності (для економістів), широко вживаних протоколів лікування (для медиків), а також міжнародних біоетичних норм, стандартів академічної доброчесності та академічної іноземної мови для організації подальшої взаємодії.

Аналіз літературних джерел та перегляд основних програм підготовки майбутніх докторів філософії в українських ЗВО показав, що дані програми в Україні включають кілька спільних важливих компонентів, куди відносяться обов'язкові дисципліни, індивідуальний план навчання здобувача та його проєктна діяльність. Розглянемо кожний компонент більш детально.

Обов'язковими дисциплінами для майбутніх докторів філософії є курси з методології наукових досліджень, академічного письма (українського та англійського), біостатистики та біоетики (для медичних спеціальностей), академічної англійської мови (хоча є опція і німецької чи інших мов), управління науковими проєктами тощо. Кожен здобувач ступеня доктора філософії розробляє індивідуальний план навчання і наукової роботи, що дозволяє максимально адаптувати процес підготовки

до його наукових інтересів. В контексті підготовки докторів філософії-медиків, індивідуальний план науковця за спеціальністю медицина та науковця за спеціальністю стоматологія може відрізнитись суттєво, в залежності від складності матеріалу, що вивчається. Також зазначимо, що при підготовці майбутніх докторів філософії значна увага приділяється виконанню наукових проєктів, результати яких докторанти презентують на наукових конференціях і публікують у міжнародних журналах. Необхідною вимогою до захисту дисертаційного дослідження для майбутніх докторів філософії є підготовка трьох статей, опублікованих у світових та українських журналах, що підтверджує високий науковий рівень дослідження здобувача.

Сучасне академічне середовище ставить перед викладачами вищої освіти низку викликів, які впливають на підготовку майбутніх докторів філософії: цифровізації освіти, фінансування досліджень та інтернаціоналізації післядипломної освіти. Щодо цифровізації освіти, зазначимо, що спочатку пандемія COVID-19 прискорила процес впровадження цифрових технологій в освітній процес, а потім військові дії на території України сприяли цифровізації та запровадженню дистанційного навчання у майбутніх докторів філософії. Онлайн-курси, дистанційні лекції та віртуальні лабораторії стали невід'ємною частиною підготовки майбутніх докторів філософії. Однак це вимагає підвищення рівня цифрової грамотності як викладачів, так і здобувачів освіти. Іншою проблемою підготовки майбутніх докторів філософії в Україні є недостатнє фінансування наукових проєктів, незважаючи на яке, все більше науковців отримують гранти від міжнародних фондів, що дозволяє реалізовувати якісні дослідження.

Доктори філософії повинні сформувати комплекс ключових компетентностей протягом їх підготовки в закладі вищої освіти, що забезпечить готовність до наукової та професійної діяльності. Основні компетентності, які мають бути сформовані в процесі підготовки докторів філософії, включають: дослідницьку, аналітичну, комунікативну, міжнародну, проєктну, педагогічну, етичну, інноваційну, цифрову та іншомовну.

Розвиток вищезазначених компетентностей зумовлений методичними особливостями підготовки майбутніх докторів філософії. Дана методика має свої особливості, що відрізняються від підходів, що застосовуються в додипломній освіті. Основна увага приділяється розвитку дослідницьких і критичних навичок, автономії в науковій діяльності та здатності до інноваційного мислення. Розглянемо основні методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії різних спеціальностей:

1. Індивідуалізований підхід та менторська підтримка. Викладання спрямоване на розвиток індивідуальних наукових інтересів кожного здобувача.

Абсолютно новою функцією викладачів для майбутніх докторів філософії є функція ментора як особи, що супроводжує і підтримує здобувача на кожному етапі його дослідження, забезпечуючи індивідуальні консультації та керівництво. Це ще одна відмінність програми підготовки майбутніх докторів філософії від навчання кандидатів наук. Особливо важливою є система подвійного наукового керівництва, коли здобувач має можливість співпрацювати з двома науковими керівниками, один із яких може бути іноземним фахівцем.

2. Навчальні плани майбутніх докторів філософії адаптуються під потреби конкретного здобувача, зокрема через індивідуальний навчальний план, що включає дисципліни та дослідницькі завдання, пов'язані з його науковою темою.

3. Дослідницька орієнтація. Планування, організація та проведення наукових досліджень становлять центральну частину підготовки здобувачів. Значну частину навчального процесу займають самостійні дослідження здобувачів, зокрема аналіз наукової літератури, експериментальні дослідження, обробка даних і підготовка наукових публікацій.

4. Міждисциплінарність. Методика підготовки майбутніх докторів філософії активно використовує міждисциплінарні підходи, оскільки сучасні дослідження часто вимагають знань із різних наукових галузей. Це сприяє більш комплексному розумінню проблематики та підвищує загальну компетентність здобувачів. Викладання орієнтоване на використання інструментів і методів з різних дисциплін для вирішення складних наукових завдань.

5. Активні форми навчання. Підготовка майбутніх докторів філософії включає активні форми навчання, такі як участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах, воркшопах. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та здатності презентувати свої наукові результати. Важливим компонентом навчання є презентація власних досліджень, публікація наукових статей у визнаних виданнях та обговорення результатів із науковою спільнотою.

6. Самостійність та автономія. Викладання орієнтоване на розвиток автономії здобувачів у процесі дослідження. Здобувачі освіти самостійно обирають напрям дослідження, проводять наукові експерименти, аналізують результати й формують висновки. Здобувачі повинні вміти самостійно планувати та управляти своїм науковим проектом, враховуючи як наукові, так і адміністративні аспекти.

7. Цифровізація підготовки. В програмах підготовки майбутніх докторів філософії активно використовуються цифрові технології. Викладачі залучають цифрові платформи для проведення лекцій, семінарів та воркшопів. Викладання також включає розвиток цифрової грамотності, що дозволяє ефективно використовувати програмне забезпечення

для аналізу даних і управління дослідницькими проектами. Іншим важливим аспектом є зберігання даних та кібербезпека даних.

8. Міжнародна співпраця та мобільність. Підготовка майбутніх докторів філософії спрямована на їх подальшу взаємодію у світовій академічній спільноті, з подальшою можливістю репрезентації результатів дослідження на міжнародних конференціях та форумах. Наразі публікація статті у міжнародному виданні бази даних Scopus/WOS є безперечним підтвердженням високого рівня підготовки майбутнього доктора філософії, причому можливий варіант захисту наукової роботи за публікаціями в зазначених джерелах.

Висновки. Сучасне академічне середовище ставить перед закладами вищої освіти складні виклики, які вимагають адаптації методів підготовки майбутніх докторів філософії. Цифровізація освіти, фінансування наукових досліджень та інтернаціоналізація післядипломної освіти стають основними напрямками, що формують нові вимоги до освітнього процесу. Формування ключових компетентностей, таких як дослідницька, аналітична, комунікативна, міжнародна, проектна, педагогічна, етична, інноваційна, цифрова та іншомовна, є пріоритетом у підготовці сучасних фахівців. Ці компетентності забезпечують майбутнім докторам філософії готовність до проведення наукових досліджень, аналізу інформації, комунікації з науковою спільнотою та активної участі в міжнародних проектах. Методичні засади підготовки докторів філософії відрізняються від традиційних підходів додипломної освіти. Використання індивідуалізованих планів, менторська підтримка, міждисциплінарні підходи, активні форми навчання та міжнародна мобільність створюють умови для формування самостійних, критично мислячих науковців, здатних генерувати нові знання і впроваджувати їх у практичну площину.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бержанір А. Формування філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії. Соціальна робота та соціальна освіта, 2021, (2 (7)), С. 299–308. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244869](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244869)
2. Бойчук Ю.Д. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах упровадження технологій дистанційного навчання. *Новий Колегіум*, 2023. № 3. С. 74–81.
3. Вовк С., Коваленко Т. Інноваційні технології формування культури академічної доброчесності майбутніх докторів філософії. *SCIENTIA* : збірник наукових праць. 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/16664> [дата звернення: 2 Жовтень 2024].
4. Ніколаєва С.Ю., Коваль Т.І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії. *Інформаційні техноло-*

гії і засоби навчання. 2019. Т. 70. № 2. С. 237–256. DOI:10.33407/itlt.v70i2.2739

5. Олійник І. Основні форми та методи формування у майбутніх докторів філософії дослідницької компетентності в умовах аспірантури. *Перспективи та інновації науки* 2022, 9 (14). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9\(14\)-307-322](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9(14)-307-322).

6. Спірін О.М., Одуд О.А. Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності доктора філософії на основі використання хмарних сервісів Google Scholar. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. (56, вип. 6). С. 204–218. DOI:10.33407/itlt.v56i6.1489

7. Хом'юк І.В. Зміст та структура курсу Сучасні педагогічні технології у вищих навчальних закладах для підготовки докторів філософії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2018(2), С. 304–309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_2_59. [дата звернення: 2 Жовтень 2024].

8. Ягупов В.В., Плохута С. Діагностувальна компетентність майбутніх докторів філософії: поняття, структура і зміст. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, X (103) 265 (2022): С 47–54. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2022-265X103-07> [дата звернення: 2 Жовтень 2024].